

УДК 378.147:7.012

РОЗКРИТТЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА»

©Шабельник С.О.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про авторів:

Шабельник Світлана Олександрівна; shabelniksv@mail.ru; кандидат педагогічних наук; асистент кафедри педагогіки та методики професійного навчання; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

Розкриваючи суть поняття «професійна культура майбутнього дизайнера», у статті розкриваються особливості його особистості та специфіка діяльності.

Слід зазначити, що поява дизайну на початку ХХ ст. була пов'язана з реальним соціальним замовленням, обумовленим прискоренням науково-технічного прогресу, оновленням навколишнього середовища. Виникло замовлення на художника-професіонала, який міг би працювати на стику між художньою сферою та інженерно-технічною творчістю. На цьому стику й сформувався дизайн, що став засобом приведення у відповідність відносини людини і середовища, окремої особистості і суспільства, продуктивних сил і потреб. Дизайн розглядається не стільки як художній напрям, а як чинник соціально-економічного життя й у зв'язку з цим професійна культура дизайнера стала значущим елементом суспільно-культурного й економічного життя, а формування професійної культури дизайнера – складним освітнім процесом.

Зміст поняття «Професійна культура майбутнього дизайнера» забезпечує розроблена у статті модель.

Ключові слова: професійна культура, дизайн, дизайнер, компонент, професійна діяльність.

Шабельник С.А. «Раскрытие содержания понятия «профессиональная культура будущего дизайнера».

Раскрывая суть понятия «профессиональная культура будущего дизайнера», в статье раскрываются особенности его личности и специфика деятельности.

Следует отметить, что появление дизайна в начале ХХ в. была связана с реальным социальным заказом, обусловленным ускорением научно-технического прогресса, обновлением окружающей среды. Возник заказ на художника-профессионала, который мог бы работать на стыке между художественной сферой и инженерно-техническим творчеством. На этом стыке и сформировался дизайн, стал средством приведения в соответствие отношения человека и среды, отдельной личности и общества, производительных сил и потребностей. Дизайн рассматривается не столько как художественное направление, а как фактор социально-экономической жизни и в связи с этим профессиональная культура дизайнера стала значимым элементом общественно-культурной и экономической жизни, а формирование профессиональной культуры дизайнера - сложным образовательным процессом.

Содержание понятия «Профессиональная культура будущего дизайнера» обеспечивает разработанная в статье модель.

Ключевые слова: профессиональная культура, дизайн, дизайнер, компонент, профессиональная деятельность.

Shabelnik S.O. “Interpretation of the concept of “professional culture of a future designer”.

While interpreting the essence of the concept of “professional culture of a future designer”, the article describes the peculiarities of his/her personality and specifics of activities.

It should be noted that the emergence of design in the beginning of the 20th century was connected with a real social mandate, which was due to the acceleration of scientific and technological progress and environmental renovation. There was an order for a professional artist who would work at the interface between the sphere of art and engineering creativity. At this interface, the design was formed and became a means of aligning the relationship of the man and the environment, individual and society, productive forces and needs. Design is seen not so much as an artistic movement, but as a factor of social and economic life and in connection with this, the designer's professional culture has become an important element of the socio-cultural and economic life, and the formation of professional culture of the designer has become a complex educational process.

The content of the concept of "Professional culture of the future designer" provides a model developed in the article.

Keywords: professional culture, design, designer, component, professional activity.

Постановка проблеми. Соціальна потреба у фахівцях дизайну, які можуть вирішувати сучасні професійні завдання, відповідати вимогам суспільства і держави, пов'язана з розвитком дизайну як чинника забезпечення якості життя людини, зростання конкурентоздатності продукції та послуг виробництв різних сфер економіки.

Аналіз теорії і практики дизайн-освіти засвідчує, що рівень розвитку професійної культури дизайнера недостатньо високий, що негативно позначається на продуктах професійної діяльності. Осмислення дизайну як нового виду проектно-художньої діяльності ставить перед викладачами ВНЗ нові завдання і спрямовує на пошук більш ефективних способів професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Аналіз останніх досліджень. Розмаїття трактувань поняття «дизайн» ґрунтується на визначенні його специфіки через певні його властивості й результати діяльності. Так, у словнику іншомовних слів дизайн (від англ. design – проектувати, креслити, задумати, а також проект, план, рисунок) – вид діяльності, пов'язаний з проектуванням предметного світу [1, с.209], а у Тлумачному словнику української мови це «художнє конструювання предметів, проектування естетичного вигляду промислових виробів; оформлення інтер'єрів» [2, с.229]. При цьому маються на увазі досить різні за функціональним наповненням речі: від переважно практичних до переважно художніх. Під дизайном розуміють і продукти проектування, і службу проектування, і всю сферу діяльності, що включає, крім проектування й служби, теорію, дослідження [3, с.78].

Метою даної статті є розкриття змісту поняття «професійна культура майбутнього дизайнера» та розробка моделі цього поняття.

Виклад основного матеріалу. Діяльність дизайнера як стрижневе підґрунтя розкриття комплексу професійних характеристик, соціальних механізмів, умов, засобів формування й розвитку професійної культури фахівця розглядає О.Степанов. Щодо плану створення структурної моделі професійної культури фахівця автор зазначає, що проектну діяльність необхідно розглянути як сукупну діяльність, що відбиває все розмаїття й суть творчості дизайнера. Такий підхід дозволяє розглядати особистісні характеристики дизайнера через структуру професійної діяльності, що розвивається в часі, тобто як тимчасову структуру, «тому що лише тимчасова структура може відповідати внутрішній логіці діяльності індивіда, його відтворення і його розвитку» [4, с.47].

У проектній діяльності професійні й особистісні характеристики індивіда є взаємозалежними, оскільки в неї уплетена майже вся сукупність суспільних відносин, за

допомогою яких відбувається засвоєння індивідом «людської сутності», формування особистості.

Дизайн – галузь людської діяльності, що включає в себе елементи як матеріальної, так і духовної культури, синтезує результати й засоби науки, техніки, мистецтва, культури, виробництва й споживання, призначені для створення штучного матеріально-просторового середовища проживання людини. Зміни освітньої парадигми й стилю педагогічного мислення, розвиток індивідуально-орієнтованого підходу, спрямованість на гуманізацію суспільної свідомості й гуманітаризацію змісту освіти й інші процеси визначають провідні ідеї й тенденції розвитку сучасної вищої дизайнерської освіти. Її метою стає вже не вузькопрофільна підготовка, а загальнокультурний, соціально й особистісно значущий неперервний розвиток творчого потенціалу особистості, формування професійної культури й розвиток здібностей до самостійного поповнення професійних знань і їх творчого застосування.

Професійну культуру майбутнього дизайнера розглядаємо як динамічне інтегроване особистісне утворення, що дозволяє студенту здійснювати продуктивну творчу діяльність як у процесі навчання у ВНЗ, так і в процесі професійної діяльності.

Так, М.Пічкур [5] у структурі професійної культури майбутнього фахівця-дизайнера виділяє такі компоненти:

- аксіологічний, який є єдністю сукупності професійних цінностей і ставлення майбутнього дизайнера до професійної діяльності (потреби, прагнення, орієнтацію й переконаність у необхідності формування професійної культури);
- діяльнісний – система взаємопов'язаних дій, операцій, прийомів, що використовуються дизайнером із метою реалізації професійних функцій (здатність і готовність майбутнього фахівця здійснювати цілепокладання, планування, організацію, контроль, корекцію діяльності, прогнозування результатів власної професійної діяльності);
- особистісний, що включає сукупність особистісних і професійних якостей фахівця-дизайнера, які сприяють якісному виконанню функцій професійної діяльності.

Ми виділяємо в структурі професійної культури майбутнього дизайнера виділяємо мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний і особистісний компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент є сукупністю професійних цінностей і ставлення майбутнього дизайнера до професійної діяльності (потреби, прагнення, орієнтації й переконаність у необхідності формування професійної культури), які є регуляторами його діяльності, розвивати інтерес до оволодіння професією, бажання придбати професійну майстерність.

Мотиваційно-ціннісний компонент включає цінності, ціннісну свідомість, ціннісну поведінку, ціннісне ставлення, ціннісні устремління особистості. У структурі даного компоненту цінності займають провідні позиції, представляючи собою людські сенси, передані з покоління в покоління.

Засвоєння студентом цих цінностей і суб'єктивне їх сприйняття визначається духовною культурою особистості, розвиненим загальнокультурним мисленням і свідомістю, досвідом діяльності в галузі обраної спеціальності, а також існуванням індивідуальної системи застосування її засобів, відповідних спрямованості особистості, її інтересам, актуальному стану можливостей і здібностей.

Педагоги (В.Гриньова, І.Ісаєв, І.Котова, В.Сластьонін, Є.Шиянов) класифікують цінності таким чином:

- цінності-цілі;
- цінності-знання;
- цінності-відносини;
- цінності-засоби;
- цінності-властивості.

Студент опановує ними при засвоєнні всього змісту освіти. При цьому цінності-цілі розкривають важливість і значення систематичної професійної діяльності, досягнення за її допомогою цивілізованої стратегії й тактики професійних проектів і намірів.

Визначені групи цінностей утворюють систему, яка є змістовою основою професійної культури особистості студента. Ця система цінностей є ядром і мірою прийняття або відчуження особистістю нових і раніше сформованих цінностей. У якості переважаючих у ній виступають цінності-цілі. Очевидна взаємозалежність між групами цінностей: цінності-цілі визначають характер цінностей-знань і цінностей-засобів; цінності-відносини обумовлені характером цінностей-цілей і цінностей-властивостей тощо. Рівень освіченості, вихованості, особистісного й професійного розвитку фахівця залежить від широти діапазону цінностей [6].

На основі набутих знань майбутній дизайнер має вирішувати певні професійні завдання, а саме:

- конструктивно-прогностичні, для вирішення яких необхідні уміння цілепокладання й конструювання діяльності, її планування й передбачення майбутніх результатів;
- організаційно-діяльнісні, для вирішення яких необхідні уміння застосування адекватних засобів, форм і способів діяльності для досягнення в ній необхідних результатів, із установленням ділових зв'язків з суб'єктами спільних форм діяльності, організацією свого часу тощо;
- оцінно-інформаційні, для вирішення яких необхідні уміння здійснювати самодіагностику рівня освіченості, вихованості, особистісного загальнокультурного й професійного розвитку;
- аналітико-рефлексивні, для вирішення яких необхідні уміння аналізу й рефлексії професійної діяльності та її елементів, суб'єкт-суб'єктних відносин, труднощів, що виникають, умінь виділяти головне;
- корекційно-регулюючі, для вирішення яких необхідні уміння корекції і регулювання своєї діяльності на основі отриманої інформації, використання методів її самостимулювання.

Підґрунтям професійної культури майбутнього дизайнера є зміст базової професійної освіти [7, с.5], який складає основу як загальної, так і професійної культури та включає: фундаментальну методологічну та світоглядну підготовку; гуманітарну підготовку; теоретичну та практичну підготовку з профільюючих дисциплін; творчу підготовку зі спеціальності; підготовку в галузі науково-дослідної роботи, формування навичок самостійної творчої діяльності [8, с.58].

Крім того, майбутньому фахівцю необхідні знання основ науки з предмета, який він викладає учням. Це підтверджують 100% респондентів. Без вільного володіння навчальною інформацією неможливо здійснювати повноцінний педагогічний процес, розвивати у тих, хто навчається, інтерес до предмета, задовольнити їхні інтелектуальні, пізнавальні запити та інтереси. Можна погодитися з твердженням В.Сухомлинського, що «з цього починається і на цьому будується педагогічна культура: знання шкільної програми повинно бути для вчителя абеткою його кругозору» [9, с.54].

Проте можна вважати, що лише загальна ерудиція в галузі різних наук та знань науки предмета, який викладається, не забезпечує в достатній мірі ефективний педагогічний процес. Особливу значущість у структурі знань інженера-педагога мають педагогічні знання, у яких виявляються суспільно-політичні, та спеціальні наукові (в галузі спеціальності), та психологічні знання [10, с.70].

У сучасній педагогічній теорії система педагогічних знань педагога розглядається на основі функцій самої педагогічної науки та структури професійної діяльності педагога. Цей взаємозв'язок забезпечується сукупністю методологічних, науково-теоретичних і практичних знань (Н.Кузьміна, І.Огородніков, М.Скаткін, В.Сластьонін та інші), сполучення науково-теоретичних та конструктивно-технічних, або нормативних, які регулюють діяльність учителя, знань (В.Краєвський), змістових та операційних знань (М.Скаткін),

спільність фундаментальних та інструментальних знань (С.Архангельський), теоретичних і практичних знань (Ю.Кулюткін), технологічних знань (В.Беспалько).

Володіння системою педагогічних знань допомагає педагогу успішно виконувати професійні функції вихователя, викладача, організатора тощо. Реалізуючи ці функції, він виконує різні конкретні види педагогічної діяльності. На думку О.Абдуліної [10, с.72], система загально-педагогічних знань, якими повинен оволодіти майбутній педагог, може розглядатися як єдність чотирьох підсистем, самостійно існуючих і в той же час органічно взаємозв'язаних та взаємообумовлених: знання основ методології педагогіки, знання основ дидактики, знання основ теорії виховання, знання основ школознавства [13, с.72].

Розглянемо структуру педагогічних знань. Так, І.Лернер [11, с.52] у їх структурі виділяє:

- методологічні – про шляхи пізнання педагогічних явищ (предмет педагогіки, педагогічний факт, методи педагогічного дослідження тощо);
- теоретичні – що виконують пояснювальну та орієнтовну функції (зміст освіти, засоби засвоєння його видів, природа методів навчання, сутність навчального матеріалу, функції підручника тощо);
- загально-педагогічні (загально-дидактичні) прикладні – про засоби педагогічних дій, які необхідні для навчання та виховання (засоби викладення, перевірка знань, організація самостійної роботи);
- частково-прикладні – придатні для конкретних педагогічних процесів (про методику роботи класного керівника, про методику спільної роботи з сім'єю та громадськістю по вихованню дітей тощо) [11, с.52].

Грунтуючись на запропонованих структурах педагогічних знань, пропоную вважати за необхідне виділити такі види знань, якими має володіти майбутній інженер-педагог:

- загальнонаукові та культурологічні знання: філософські, правові, соціально-економічні; основи інформатики; з історії світової культури, історії культури України, культури як системи цінностей;
- педагогічні знання: методологія педагогіки; теорія та методика навчання та виховання; історія школи та педагогічних концепцій;
- спеціальні знання: теорія відповідного предмета; методика його викладання;
- психологічні знання: вікова психологія; педагогічна психологія.

Окремо пропоную виділити загальнонаукові, культурологічні та педагогічні знання, що забезпечують гуманітарну підготовку майбутніх інженерів-педагогів, розуміння ними значення загальнолюдських цінностей у сучасному світі. Ці знання сприяють формуванню духовних потреб та інтересів студентів, вдосконаленню інтелектуальних і комунікативних умінь, усвідомленню свого місця в культурі. Крім того, надзвичайну значущість мають етичні та естетичні знання, оскільки вони є підґрунтям подальшої моральної поведінки та діяльності фахівців, гуманному ставленню до тих, яких вони навчають і виховують.

Особистісний компонент уключає сукупність особистісних і професійних властивостей майбутнього фахівця, що сприяють здійсненню ефективної професійної діяльності, зростанню професійного потенціалу (самостійність, відповідальність, ініціативність, активність тощо).

Необхідно зазначити, що всі компоненти є рівнозначними, тому передбачається їх одночасна реалізація в процесі професійної діяльності майбутніх дизайнерів.

Інтеграції компонентів професійної культури в систему й збереженню її цілісності сприяють функції професійної культури дизайнера:

- гносеологічна (забезпечує цілісне уявлення про професійну діяльність дизайнера, шляхи її пізнання й освоєння);
- гуманітарна (спрямована на утвердження цінності людини, загальнолюдських цінностей, формування професійно значущих якостей);
- комунікативна (забезпечує спілкування з різними суб'єктами);
- регулятивна (дозволяє регламентувати й регулювати професійну діяльність);
- інтегративна (забезпечує процес розвитку й реалізації професійної культури в

професійній діяльності).

Висновки. Формування професійної культури майбутніх дизайнерів забезпечує розроблена модель, що ґрунтується на ідеях особистісного, культурологічного, технологічного підходів та принципах інтеграції, функціональної повноти, професійної спрямованості, особистісної орієнтації, зв'язку теорії із практикою, активності й свідомості в навчанні, доступності тощо, а також забезпечує вибір форм, методів і засобів взаємодії при організації й здійсненні процесу формування професійної культури (рис.1)

Профес

К
ість знань і ум

Етапи форм

стат: підвищен

Рис.1. Організації й здійсненні процесу формування професійної культури

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція української радянської енциклопедії Академії наук Української РСР, 1974. – 775 с.
2. Тлумачний словник української мови : понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. В. С. Калашника. – 2-ге вид., вир. і допов. – Х. : Прапор, 2004. – 992 с.
3. Баррет Дж. Протестируйте себя / Дж. Баррет. – СПб. : Питер, 2001. – 254 с.
4. Кудрявцев Т. В. Архитектурное образование: проблемы развития / Т. В. Кудрявцев, А. В. Степанов, Н. Ф. Метленков, Ю. П. Волчок. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 152 с.
5. Пічкур М. О. Педагогічні умови формування професійної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі їхньої культурологічної підготовки в педагогічному вузі / М. О. Пічкур // Соціалізація особистості : збірник наукових праць. – К. : НПУ, 1999. – Вип. 1. – С. 102-112.
6. Гриньова В. М. Педагогічна культура майбутнього вчителя як підгрунття його успішної професійної діяльності / В. М. Гриньова // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. / Херсонський національний технічний університет. – Херсон, 2011. – Вип. 2(5). – С. 235-241.
7. Слостенин В. А. Учитель и время / В. А. Слостенин // Советская педагогика. – 1990. – № 9. – С. 3.
8. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста : метод. пособие / Н. Б. Крылова. – М. : Высшая школа, 1990. – 142 с.
9. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. У 5 т. – К., 1977. – Т. 4. – С. 393-629.
10. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
11. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 183 с.

References:

1. Melnychuk, OS (ed.) 1974, *Slovnnyk inshomovnykh sliv*, Holovna redaktsiya ukrayinskoyi radyanskoyi entsyklopediyi Akademiyi nauk Ukrayinskoyi Radyanskoyi Sotsialistychnoyi Respubliki, Kyiv.
2. Kalashnyk, VS (ed.) 2004, *Tlumachnyy slovnnyk ukrayinskoyi movy*, 2nd edn, Prapor, Kyiv.
3. Barret, Dzh 2001, *Protestirujte sebja*, Piter, Sankt-Peterburg.
4. Kudrjavcev, TV, Stepanov, AV, Metlenkov, NF & Vllochok, JuP 2002, *Arhitekturnoe obrazovanie: problemy razvitija*, Jeditorial URSS, Moskva.
5. Pichkur, MO 1999, 'Pedahohichni umovy formuvannya profesiyanoi kultury maybutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva u protsesi yikhnoyi kulturolohichnoyi pidhotovky v pedahohichnomu vuzi', *Sotsializatsiya osobystosti*, Natsionalnyy pedahohichnyy universytet, Kyiv, iss. 1, pp. 102-112.
6. Hrynova, VM 2011, 'Pedahohichna kultura maybutnoho vchytelya yak pidgruntya yoho uspishnoyi profesiyanoi diyalnosti', *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnya, pedahohiky ta psykholohiyi*, Khersonskyy natsionalnyy tekhnichnyy universytet, Kherson, iss. 2 (5), pp. 235-241.
7. Slastenin, VA 1990, 'Uchitel i vremja', *Sovetskaja pedagogika*, no.9, pp. 3.
8. Krylova, NB 1990, *Formirovanie kultury budushhego specialista*, Vysshaja shkola, Moskva.

9. Sukhomlynskyy, VO 1977, 'Rozмова z molodym dyrektorom', *Vybrani tvory*, Kyiv, vol. 4, pp. 393-629.

10. Abdullina, OA 1990, *Obshhepedagogicheskaja podgotovka uchitelja v sisteme vysshego pedagogicheskogo obrazovanija*, Prosveshhenie, Moskva.

11. Lerner, Іа 1981, *Didakticheskie osnovy metodov obuchenija*, Pedagogika, Moskva.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2015р.